

Mikó Lili Dorottya¹

A Belgrád–Pristina párbeszéd a tárgyalásos konfliktuskezelés tükrében

Szerbia az európai integráció útjára lépve 2009-ben beadta tagjelölti kérelmét az Európai Unióhoz, 2012-ben pedig tagjelölt országgá vált. Az integrációnak azonban egyik legfontosabb eleme a határviták rendezése, amely kérdéskörnek a fő pontja Koszovó. Mind Koszovónak, mind Szerbiának érdeke az elhúzódó vitákkal terhelt viszony rendezése. A 2011 óta folyó, az Európai Unió által vezetett Belgrád–Pristina párbeszéd akadályokkal terhelt, és jelenlegi formájában nem mutatható fel jelentős előrelépés. A jelenség miéértjére pedig a konfliktus tárgyalásos konfliktuskezelés elméletein keresztül elemzése adhat választ.

Kulcsszavak: Nyugat-Balkán, Koszovó, Szerbia, Belgrád–Pristina párbeszéd, diplomácia, nemzetközi konfliktus, Európai Unió

The Belgrade-Pristina Dialogue in the Light of Negotiated Conflict Resolution

On the path to European integration, Serbia applied for EU membership in 2009 and became a candidate country in 2012. One of the most important elements of integration, however, is the settlement of border disputes, with Kosovo being the main focus of this issue. It is in the interest of both Kosovo and Serbia to settle the long-running disputes. The Belgrade-Pristina dialogue, which has been ongoing since 2011, is fraught with obstacles and in its current form shows no sign of significant progress. The theory of negotiated conflict resolution can provide an answer to the reasons for this phenomenon.

Keywords: Western Balkan, conflict, diplomacy, Kosovo, Serbia, European Union

Bevezetés

A nemzetközi konfliktusok körében, legyen az még a feszültség fázisában vagy már kibontakozott fegyveres összeütközés szakaszában, a legszámottevőbbek a területi viták. Ezen területi viták sokszor egy állam területéről kiszakadni kívánó, függetlenedő állam köré épülnek. 1990 óta 34 független állam jött létre a világon, legtöbb a Szovjetunió és Jugoszlávia szétesésével keletkezett. A volt Szovjetunió 15 államra esett szét, többek között függetlenné vált Észtország, Lettország, Litvánia, Moldova, Ukrajna, Örményország, Fehéroroszország és Kazahsztán. Az afrikai kontinensen elnyerte függetlenségét Namíbia, Eritrea és Dél-Szudán. Óceánia területén létrejött a független Marshall-szigetek, illetve a Mikronéziai Szövetségi Államok, amely az Amerikai Egyesült Államok igazgatása alól

¹ Mikó Lili Dorottya nemzetközi biztonság- és védelempolitikai szakreferens; a Nemzeti Közszolgálati Egyetem mester-szakos hallgatója. E-mail: mikolilidorottya@gmail.com

vált ki. A hajdani Jugoszlávia nyomán pedig létrejöttek a Balkán egyes államai.² A fentebb említett függetlenedések közül természetesen több olyan is volt, amely feszültséggel vagy akár kibontakozott fegyveres konfliktussal járt.

Egy konfliktus után létrejövő állam társadalma és területe több nehézséggel kell hogy szembenézzon. A problémák megoldására szolgálnak a nemzetközi közösség által vezetett folyamatok, a béketeremtés, illetve az államépítés. Az újonnan létrejövő államok általában három problémával küzdenek a békekötés után: intézményi gyengeség, gazdasági és társadalmi problémák, biztonsági problémák. Az intézményi gyengeség a helytelenül működő politikai berendezkedésre, illetve a szintén rosszul működő igazságszolgáltatási rendszerre utal – megoldása elengedhetetlen egy önálló állam építéséhez. A gazdasági problémák közé sorolható az összeomlott infrastruktúra, míg a társadalmi problémák között megemlíthetők az etnikai konfliktusok, az általános feszültségből adódó összetűzések, illetve az illegális tevékenységek elterjedése. A biztonsági problémák közül kiemelkedik a fegyvercsempészet és a fegyverkereskedés.³ Ezek a problémakörök mind kapcsolatban állnak egymással, így nem lehet őket elkülönítve kezelni, megoldásuk párhuzamosan kell hogy történjen a béke- és államépítés folyamatán keresztül.

A Szovjetunió szétesését követően Európa legmeggrázóbb konfliktusa volt a délszláv háború. A többszakaszos háború következtében szétesett Jugoszlávia, és létrejött a független Szlovénia, Horvátország, Észak-Macedónia, Bosznia-Hercegovina, Montenegró, Szerbia és legutoljára Koszovó. Az első hat ország ma már nemzetközileg elismert szuverén állam – Koszovó helyzete azonban kérdéses mind a mai napig, hiszen több állam nem ismeri el, mint amelyik igen. A nem elismerő államok között megtalálható Szerbia is, ami több szempontból probléma mind Koszovónak, mind Szerbiának.

Jelen tanulmányban az Európai Unió által vezetett Belgrád–Pristina párbeszédet elemzem a tárgyalásos konfliktuskezelés aktusának főbb tényezői mentén. Ezen tényezők a nemzetközi kapcsolatok, illetve a nemzetközi biztonság főbb elméleti nyomán a következők:

1. a tárgyalások résztvevői és aktorai;
2. a tárgyalások menete: előtárgyalások, „asztal körüli” tárgyalások, megegyezés, utóhatás;
3. a tárgyalások eredménye.

Módszertan, hipotézis(ek)

Az elemzés támpontjaiként a tárgyalásos konfliktuskezelés főbb tényezői és állomásai szolgálnak. Ezek felállítása a nemzetközi kapcsolatok, illetve a nemzetközi biztonság főbb elméleti alapján valósultak meg, amihez fő forrásként Barry Buzan munkássága, R. P. Barnston *Modern Diplomacy* című munkája, valamint Victor A. Kremenyuk *International Negotiation* című tanulmánygyűjteménye volt segítségemre.

² ThoughtCo.: *The World's Newest Countries Since 1990*. [online], 2019. Forrás: www.thoughtco.com [2023. 02. 09.].

³ Todorovski, Dimo – Zevenbergen, Jaap – van der Molen, Paul (2016): Conflict and Post-Conflict Land Administration – The Case of Kosovo. *Survey Review*, 48(350), 316–328.

A tanulmány fő célja a Belgrád–Pristina párbeszéd 2010–2022 közötti állomásainak elemzése, főként hírportálok aktuális közlései, illetve a fentebb említett átfogó elméletek alapján. Ennek fő célja, hogy igazolja a kiinduló feltevésemet, miszerint a párbeszéd a nemzetközi kapcsolatok elméletei alapján nem megoldható abban a formában, ahogyan jelenleg működik. A hipotézis igazolása érdekében a következő kérdésre keresendő a válasz: mik azok az elméleti tényezők, amelyek a gyakorlatban hiányoznak a párbeszédből?

A Belgrád–Pristina párbeszéd összevetése a konfliktuskezelés elméleteivel

Koszovó és Szerbia kapcsolatának, illetve a két ország európai integrációjának elősegítése érdekében 2011 márciusában megkezdődött az Európai Unió által vezényelt Belgrád–Pristina párbeszéd. A párbeszéd első 10 éve több szakaszra bontható: a 2011 és 2012 közötti időszak a „Technikai párbeszéd szakasza”; 2012-ben pedig a „Politikai párbeszéd szakasza” kezdődött meg. A sorrend nem volt véletlen, hiszen az Európai Unió tudta, hogy Szerbia nem fogja a közeljövőben elismerni Koszovó függetlenségét. Úgy látták, a technikai kérdések megtárgyalása be tudja indítani a dialógust a két fél között.⁴

Konfliktuskezelés, diplomácia, biztonság

A konfliktusok megoldása, azok kezelése elválaszthatatlan a biztonság fogalmától. A biztonság definiálása összetett dolog, amelyre több kísérlet is született a biztonsági tanulmányok diszciplínájának születése során. A *Magyar Hadtudományi Lexikon* megfogalmazása szerint a biztonság „aggodalom vagy félelem nélküli állapotot jelent. [...] A leggyakoribb tárgya és viszonyítási pontja az állam, amely akkor tekinthető biztonságosnak, ha hatékony védelmet nyújt a létét, függetlenségét és területi integritását kívülről vagy belülről fenyegető veszélyekkel szemben.”⁵ A diplomácia és a diplomáciai tárgyalások beékelődését a biztonságfelfogásba jól mutatja Barry Buzan szektorális elmélete a biztonságról, amely szerint a katonai, környezeti, gazdasági és társadalmi biztonság mellett megjelenik a politikai szektor is.

A biztonság tárgyainak azonosítása tekintetében az egyének esete a legegyszerűbb. Mivel azonban az egyének együtt közösséget alkotnak, a biztonság tárgyaként megjelenik az állam; ez pedig elővezeti az állami biztonságot. Alapvetésnek tekinthető, hogy az államiság jellemzői közül a legfontosabb a szuverenitás – ez azonban nem egységes minden államban. Az államok biztonságfelfogása a közöttük adódó különbségek miatt szintén különböző lesz. Az állam alapvető alkotóeleme a nemzet, ami pedig magában hordozza a nacionalizmus jelenségét. A nacionalizmus alapot ad az állam nemzetet kiszolgáló működésének. Az állami biztonság alapvetően az állam és a környezete közötti

⁴ Márkus László (2022): *Koszovó története: Dardániától a brüsszeli dialógusig*. Budapest: Ludovika, 465–491.

⁵ Krajnc Zoltán szerk. (2019): *Hadtudományi Lexikon*. Budapest: Dialóg Campus, 100–102.

kapcsolatot jellemzi, azonban nagyon fontos, hogy ez a fajta biztonság nem értelmezhető és nem teremthető meg a belső, stabil biztonsági helyzet létrehozása nélkül.⁶

Fontos tényező, hogy bizonyos alapvető érdekektől és elvektől eltekintve, az államok biztonságpolitikai prioritásai folyamatosan változnak, hiszen alkalmazkodnak a szintén folyamatosan változó nemzetközi környezethez. A diplomácia egyik legfontosabb feladata ezért a biztonsággal összefüggésben, hogy segítsen azonosítani és implementálni az új érdekeket.⁷

Akárcsak a biztonság fogalma kapcsán, úgy a diplomácia fogalmának definiálására is több kísérlet történt. Egyfajta felfogás szerint a diplomácia a külpolitika legfőbb eszköze, amely a nemzeti érdekek érvényesítésére szolgál. A diplomácia fő funkciói között megemlíthetők: a bilaterális és multilaterális együttműködések jogi hátterének megteremtése, megállapodások és egyezmények megkötése, illetve a viták békés rendezése. A diplomácia lehet bilaterális vagy multilaterális.⁸

Barry H. Steiner a diplomácia intézményének vizsgálata során különbséget tett a tárgyalásos és nem tárgyalásos alkudozás között. Tárgyalásos alkudozásról akkor lehet beszélni, ha a részt vevő államok érdekei nem szerezhetnek érvényt maguknak teljes mértékben, ezért tárgyalások sorozatával kompromisszumra kell jutni.⁹ Fontos jelenség, hogy mivel a felek alapvető érdekei különböznek, a tárgyalások megítélése is különböző lesz.

Nemzetközi környezet, bel- és külpolitikai aktorok

A Belgrád–Pristina párbeszédet övező nemzetközi környezet erősen megváltozott a kezdetek óta. A fő elindítója a párbeszédnek a két ország európai integrációs útjának a megkezdése volt. Az Európai Unió kiemeltként kezelte a Nyugat-Balkán integrációját, amelynek elengedhetetlen része volt a tárgyalások megkezdése. Szerbia integrációja kapcsán a legnagyobb gondot az okozza, hogy nem ismeri el Koszovó függetlenségét. Az EU által indított párbeszéd esetében az elismerés a legnagyobb technikai kérdés, azonban az Európai Unió nem szabhatja meg kitételként Szerbia számára az elismerést, hiszen az uniós tagállamok közül sem tett mindenki így.¹⁰ A két ország uniós csatlakozásának lehetősége elúszni látszik, az EU hiába fordít viszonylag nagy figyelmet a Nyugat-Balkán integrációjára. Az Európai Unióról, pontosabban tagállamairól, elmondható az is, hogy bár fontosnak tartják a Nyugat-Balkán stabilitását, nem feltétlenül tartják szükségesnek a további bővítést és a balkáni országok felvételét. Az egyik ellenző Franciaország, amely már a 2004-es bővítés során is ellenérzését fejezte ki nagyszámú, posztkommunista országok felvételével kapcsolatban. Franciaország legnagyobb indoka a bővítés ellen, hogy szeretné megőrizni az Európai Unió vívmányait, illetve szeretné az Uniót továbbra is

⁶ Buzan, Barry (1983): *People, States and Fear. The National Security Problem in International Relations*. Wheatsheaf Books LTD, 36–65.

⁷ Barston, Ronald Peter (2014): *Modern Diplomacy*. London: Routledge, 244–260.

⁸ Krocak, Martyna (2022): Diplomacy in the context of international security. *Scientific Journal of the Military University of Land Forces*, 54(4), 591–608.

⁹ Steiner, Barry H. (2004): Diplomacy and International Theory. *Review of International Studies*, 30(4), 493–509.

¹⁰ Ker-Lindsay, James (2017): The National Politics of EU Enlargement in the Western Balkans. *Southeast European and Black Sea Studies*, 17(4), 511–522.

politikai szintéreként értelmezni. Franciaország az „irányított bővítés” híve, amelyen belül következetesen és szigorúan a csatlakozási feltételek betartása mellett érvel, ezek között megtalálható a demokrácia, az effektív gazdasági kormányzás, illetve a közszolgálati rendszer kielégítő működése.¹¹ Ezek különösen problematikus pontnak tekinthetők mind Szerbia, mind Koszovó esetében. Ezzel együtt elmondható, hogy a Franciaország által preferált szigorú csatlakozási feltételek olyan tényezők, amelyek abban az esetben is hátráltatnák a két ország csatlakozását az Európai Unióhoz, amennyiben képesek lennének megoldani a kettejük között fennálló konfliktust.

A nemzetközi környezet tekintetében elmondható, hogy a Belgrád–Pristina párbeszéd 12 éve alatt több változás is történt. Az Európai Unió számára az egyik legnagyobb esemény, amely elvonhatta a figyelmet a Belgrád–Pristina tárgyalásokról, a brexit volt. A 2016-os népszavazást követően az Egyesült Királyság megkezdte távozását az Európai Unióból, ami egy elhúzódó folyamat után 2020-ban valósult meg. Emellett a 2010-es években több megpróbáltatás is érte Európát: pénzügyi válság, migrációs válság, terrorizmus. A nemzetközi szintéren pedig a 2010-es években megfigyelhető volt Kína és Oroszország közeledése egymás felé. Ez megnyilvánult a 2014-es Krim-annexió kapcsán, amikor Kína támogatását fejezte ki Oroszországnak.¹²

A Belgrád–Pristina párbeszéd kezdete óta Szerbiában több belpolitikai változás és kormányváltás is lezajlott. A párbeszéd 2011-ben a Cvetković-kormány időszaka alatt kezdődött. Az új kormány és az időközi választások kiírása éppen Koszovó függetlenségéhez kötődik, hiszen az előző miniszterelnök, Vojislav Koštunica a függetlenség kikiáltása után tett javaslatot a parlament feloszlására. Végül a Demokrata Párt győzelmével Mirko Cvetković kormányt alakított, amely kitöltötte négyéves ciklusát. 2012-ben a Demokrata Párt és a Szerb Haladó Párt aratott győzelmet, a Szerbiai Szocialista Párttal alkotott kormánykoalíció után a miniszterelnöki pozíció a szocialistákhoz került Ivica Dačić személyében. Ez a kormánykoalíció egyáltalán nem állt biztos alapokon, és végül a belső feszültségek következtében két év után újra előrehozott választásokat tartottak 2014-ben. A választásokon a Szerb Haladó Párt abszolút többséget szerzett, ennek ellenére Aleksandar Vučić miniszterelnök első kormánya többpárti koalícióval állt fel.¹³ Aleksandar Vučić 2017-ig töltötte be a miniszterelnöki posztot, ezt követően Szerbia köztársasági elnöke lett. Őt Ana Brnabić követte a miniszterelnöki poszton, aki bár karrierjét független politikusként kezdte, 2019-ben belépett a Szerb Haladó Pártba.

A párbeszéd 2011 márciusában történt megkezdésekor a szerbiai köztársasági elnök Boris Tadić volt, akinek pozíciója egy évvel később lejárt. Egy hónapig a szerb országgyűlés házelnöke látta el a köztársasági elnöki jogköröket, majd választás útján Tomislav Nikolić (a Szerb Haladó Párt akkori vezetője) lett az elnök 2012 és 2017 között, amikor Aleksandar Vučić lett Szerbia köztársasági elnöke.¹⁴

¹¹ Wunsch, Natasha (2017): Between Indifference and Hesitation: France and EU Enlargement Towards the Balkans. *Southeast European and Black Sea Studies*, 17(4), 541–554.

¹² The Trumpet: *The 20 Most Important Events of the 2010s*. [online], 2020. 01. 01. Forrás: www.thetrumpet.com [2024. 02. 03.].

¹³ Ördögh Tibor (2018): Szerbia, Horvátország és Szlovénia politikai rendszerének összehasonlítása 1990 és 2016 között. Budapest: Dialóg Campus, 122–126.

¹⁴ Ördögh 2018: 231–233.

Koszovó belpolitikáját 2008 óta a politikai státusz kérdése határozza meg, illetve viszonya Szerbiával. A koszovói politikai rendszer és az eddig kiépült politikai intézmények az ENSZ által vezetett, 1999-ben indult UNMIK (United Nations Interim Administration Mission in Kosovo – Egyesült Nemzetek Ideiglenes Igazgatási Missziója Koszovóban) misszió eredményei. 2021. február 14-én tartották az ötödik parlamenti választást a függetlenség kikiáltása óta. A Lëvizja Vetëvendosje (Önrendelkezés) párt nyerte el a szavazatok legnagyobb részét, így Albin Kurti lett a miniszterelnök. A párt történelminek számító 50,3%-ot szerzett a választásokon, így ez az első alkalom, amikor egy párt egyedül többséget kapott. A kormány nagy reménye, hogy ki fogja tölteni a négyéves ciklust.¹⁵

A külpolitikai aktorok tekintetében az Európai Unió áll első helyen, amely 2011 óta vezetője a dialógusnak mint mediátor, emellett technikai és pénzügyi segítséget nyújt a két országnak. Az EU mellett azonban több nemzetközi szervezet és állam szerepe is megemlíthető. Az Amerikai Egyesült Államok a párbeszéd kezdete óta aktív résztvevő, főként diplomáciai segítségnyújtásával és egyfajta nyomásgyakorlással van jelen a párbeszédben. Természetesen Oroszország is többször megjelent a párbeszéd kezdete óta, kinyilvánítva támogatását Szerbia felé. Oroszország nem ismeri el Koszovó függetlenségét, illetve többször nyilvánosan ítélte el az Európai Unió tervezeit és munkáját a párbeszéddel kapcsolatban.¹⁶ Más regionális aktorok jelenléte is megfigyelhető, mint Albánia, Észak-Macedónia és Montenegró, hiszen a stabil Szerbia–Koszovó kapcsolat nagyban elősegítené a régió stabilitását. Fontos megjegyezni, hogy a sok külső aktor jelenléte nagyban hozzájárulhat a tárgyalások pozitív kimeneteléhez. Azonban ezzel együtt komplexitást is eredményez, hiszen több aktor több különböző narratívát jelent, ami hátráltató tényezőként jelenhet meg a dialógus kapcsán.

A tárgyalások menete

A konfliktusrendezést szolgáló nemzetközi tárgyalások állomásai nevesítve az előtárgyalások, az asztal körüli tárgyalások, a megegyezés, illetve az utóhatás. Az előtárgyalások első fontos elemeként említett felismerés, hogy szükség van a konfliktus megoldására, megjelenik a Belgrád–Pristina párbeszéd kontextusában is. A két ország esetében a felismerés főként az Európai Uniónak köszönhető, hiszen Szerbia és Koszovó európai integrációs törekvései világítottak rá a konfliktus megoldásának szükségességére.

Az asztal körüli tárgyalások lépcsőjével kapcsolatban fontos megemlíteni a BATNA-t.¹⁷ Egy tárgyalássorozat alatt a felek által megfogalmazott BATNA nem nyilvános és szilárd dokumentum, így azokra csak a felek nyilvánosság felé tett nyilatkozataiból, álláspontjaiból, illetve cselekedeteiből lehet következtetni. Szerbiáról elmondható, hogy a BATNA szerves része a kapcsolatok normalizálása Koszovóval, illetve az Európai Unióba való bekerülés.

¹⁵ National Democratic Institute: *Post-Election Analysis of February 12, 2021. Parliamentary Elections*. [online], 2021. Forrás: www.ndi.org [2024. 02. 10].

¹⁶ NI: *Russian Ambassador: West Adding Fuel to Fire in Belgrade-Pristina Dialogue*. [online], 2022. 11. 30. Forrás: n1info.rs [2024. 02. 10].

¹⁷ Best Alternative to a Negotiated Agreement: az adott egyezkedés és tárgyalás kimenetelére vonatkozó legkedvezőbb alternatíva.

Az is igaz ugyanakkor, hogy Szerbia nem kész elismerni Koszovó függetlenségét, ami kulcsa lenne az uniós tagságnak. Tény azonban, hogy még amennyiben a Koszovó-kérdés megoldódna is, Szerbiának akkor is meg kellene felelnie sok más kritériumnak, amire nem biztos, hogy az ország a közeljövőben készen áll. Koszovó esetében a BATNA kevésbé mondható stabilnak Szerbiához képest, hiszen az elismertség problematikájának kontextusában Koszovó szűk mozgástérrel rendelkezik. A BATNA fő pontja, hogy Koszovó elérje a teljes szuverenitást mind Szerbiában, mind az EU-ban. Ennek érdekében pedig az ország kész olyan lépéseket tenni, amelyek egy független állam építéséhez elengedhetetlenek. Ilyen például a Koszovói Biztonsági Erők átalakítása rendfenntartó erőből teljes hadsereggé. A koszovói BATNA emellett úgy vélekedik, hogy nincs más alternatíva, mint az EU által vezetett dialógus, azonban szeretnék, ha az Amerikai Egyesült Államok is részesévé válna a párbeszédnek.¹⁸

Az erőviszonyok elemzése során kiterhetünk a nemzetközi közösség véleményére is. Szerbia esetében megemlítendő, hogy támogatói között mondhatja Oroszországot és Kínát, amelyekkel jónak mondható kapcsolatokat tart fent. Az ő támogatásuk jelentősnek tekinthető, hiszen mindketten vétójoggal rendelkező tagok az ENSZ Biztonsági Tanácsában. Szintén Szerbiának kedvez a tény, hogy több ország a világon nem ismeri el a koszovói függetlenséget. Bár ők nem kifejezetten mondhatók Szerbia támogatójának vagy szövetségesének, ez kétségtől kedvezően hat Szerbia álláspontjának igazolására. A pontos számadat, hogy hány állam ismeri el Koszovót a világon, forrástól függően eltérő lehet, a koszovói állam szerint 117 ország ismeri el függetlenségét.¹⁹

Koszovó szempontjából elmondható, hogy a legtöbb ország a kapcsolatok normalizálásának támogatója, nem pedig szimplán Koszovónak. A kapcsolatok normalizálását hangoztatta többek között az Amerikai Egyesült Államok elnöke, Törökország elnöke, valamint több európai ország is, köztük Magyarország.²⁰

Az eredményes lezárás érdekében a tárgyalások során nagyon fontos a folytonosság, ez azonban a Belgrád–Pristina párbeszéd esetében hiányzik. A tárgyalássorozat többször is megszakadt 2011 óta különböző bel- és külpolitikai okok miatt. A belpolitikai okok közé sorolható például a Haradinaj koszovói államfő vámpolitikája nyomán kipattant feszültség. Emellett belpolitikai okként említhető Albin Kurti győzelme a 2021-es koszovói választásokon. Kurti ugyanis nemcsak a párbeszéd ellen volt, de a washingtoni megegyezésről is negatívan nyilatkozott.²¹

A Belgrád–Pristina tárgyalások kapcsán is megjelenik az a jelenség, amely a legtöbb feszült helyzetet orvosolni kívánó egyezkedés esetében megfigyelhető: bármilyen behatás vagy belső változás meg tudja akadztani a kialakult jó viszonyt. Az elmúlt években úgy látszott, kezd kialakulni egy békésebbnek mondható viszony Szerbia és Koszovó között, azonban 2022 második felében ez megromlani látszott. 2022 novemberében eszkalálódott

¹⁸ Hartwell, Leon (2021): *The Serbia-Kosovo Dialogue: Ripe for Resolution?* Washington DC.: Center for European Policy Analysis.

¹⁹ Ministry of Foreign Affairs of Kosovo. [online]. Forrás: mfa-ks.net [2024.02.11].

²⁰ Taylor, Alice: *Erdogan Reinforces Support for Kosovo, Offers Help Again*. [online], 2023. 03. 06. Forrás: euractiv.com [2024. 02. 12].

²¹ Politiko: *Kurti: Washington Agreement Has Nothing to Do with Serbia and Kosovo*. [online], 2020. 09. 24. Forrás: politiko.al [2024. 02. 12.].

a rendszám-táblák körül kialakult konfliktus, mivel a pristinai kormány szeretné, ha a szerb lakosság is koszovói államjelzéssel ellátott rendszám-táblákat használna autóin. Mivel azonban a szerb lakosság többsége nem ismeri el a pristinai kormány fennhatóságát, ennek sem szeretnének eleget tenni. A fennhatóság megtagadása nemcsak a rendszám-táblák problémájában mutatkozik meg, hanem a sorozatos munkahelyelhagyásokban is, amelyeket rendőrök, bírók, ügyészek és köztisztviselők léptek meg. A rendszám-táblák technikai kérdése tehát valójában egy sokkal nagyobb problémának a jele.²²

A Belgrád–Pristina párbeszéd esetében is, mint minden nemzetközi konfliktuskezelési tárgyalássorozat esetében, fontos szót ejteni a kül- és belpolitika egyensúlyozásáról, hiszen a hazai támogatottság elengedhetetlen a kitűzött cél eléréséhez. Az Institute for European Affairs felmérést készített a szerb lakosság körében 2022 márciusában, amely vegyes eredményt hozott. A reprezentatív kutatás egyik fő kérdése az volt, hogy hogyan látják Koszovó helyzetét. A kérdésben a szerb lakosság megoszlik: 44,2% úgy látja, hogy Koszovó odaveszett mint Szerbia része, 44,6% azonban úgy gondolja, Koszovó továbbra is Szerbia része. Abban a kérdésben, hogy vajon a regnáló kormány elismeri-e Koszovó függetlenségét, már sokkal nagyobb arányban, 56%-ban vannak azok, akik szerint ez nem fog megtörténni. A másik nagyon fontos eredmény, hogy a lakosság nagy többsége, 75%-a úgy vélekedik, nem ismerné el Koszovó függetlenségét a gyorsabb uniós csatlakozás érdekében. A válaszadók 60,5%-a Koszovó függetlenségének elismerése ellen szavazna, ha lenne róla népszavazás. Annak ellenére azonban, hogy a legtöbben nem ismernék el Koszovó függetlenségét, a válaszadók 75,2%-a támogatja a tartós béke kialakítását Koszovóval és a koszovói albán lakossággal.²³ Ennek a felmérésnek az eredménye azt mutatja, hogy bár mélyen gyökereznek azok a nacionalista elvek, amelyek Koszovót Szerbia részének tekintik, a lakosság nagy része fontosabbnak és előbbre valónak tartja a tartós béke megteremtését. Az is látszik, hogy bár a lakosság is támogatja egyfajta status quo kialakítását, nem ismerné el Koszovó függetlenségét azért cserébe, hogy az Európai Unió tagjává válhasson Szerbia. Ezt azt mutatja, hogy a szerb lakosság egyetért a kormány Koszovó-politikájának alapvetéseivel, azonban túlnyomó többségük szeretné, ha jó viszony alakulna ki a két ország között.

A közvéleménnyel és a támogatottsággal összefüggésben született egy másik felmérés is, amelyet a Kosovo Democratic Institute (KDI) végzett 2022 júniusában; a felmérésbe egyaránt bevonták a szerb és koszovói állampolgárokat. A nyolc kérdésre adott válaszokból kiderült, hogy mind a koszovói, mind a szerb lakosság nagyjából fele úgy látja, hogy a párbeszéd stagnál, és nincs előrelépés. Azonban arra a kérdésre, hogy kit tartanak felelősnek ezért a stagnálásért, már egészen más válaszok érkeztek: a koszovói albán lakosság a szerb kormányt, a koszovói szerb lakosság a koszovói kormányt, míg a szerb lakosság az Európai Uniót ítélte meg felelősnek. Ennek következtében nem volt meglepő, hogy a kérdésre, miszerint mennyire elégedettek az EU-vezette Belgrád–Pristina párbeszéddel, mindkét ország állampolgárainak a túlnyomó többsége szavazott úgy, hogy elégedetlenek.

²² Brzowski, Alexandra: *EU Warns for Escalation as Serbia, Kosovo Emergency Talks Over Car Plates Dispute Fails*. [online], 2022. 11. 22. Forrás: www.euractiv.com [2024. 02. 12.].

²³ Serbian monitor: *Survey: 75% in Serbian Want Lasting Peace with Kosovo Albanians*. [online], 2022. 08. 19. Forrás: www.serbianmonitor.com [2024. 02. 12.].

Az is kiderült a felmérésből, hogy míg a koszovói lakosság egy része szerint öt éven belül megállapodás születhet a két ország viszonyáról, addig a szerb megkérdezettek csaknem fele úgy találja, megállapodás sosem fog születni.²⁴ A KDI felmérése több mindent megmutat a két ország lakosságának véleményéről. Kiderül, hogy mindkét ország állampolgárai elégedetlenek a párbeszéd jelenlegi állapotával, továbbá az Európai Unió munkájával sem elégedettek. Szerbia lakosai azok, akik kifejezetten az Európai Uniót nevezik meg mint a stagnálás felelőse. Szerbia részéről egy nagyobb ellenérzés érzékelhető az Európai Unió irányába. Szerb oldalon a lakosság nagyobb része már nem az EU-csatlakozás mellett szavaz.²⁵ Ezzel szemben Koszovó inkább bízik abban, hogy az EU segítségével megoldódhat a probléma.

A tárgyalások eredménye

A Belgrád–Pristina párbeszéd kapcsán nem igazán lehet a tárgyalások eredményét vizsgálni, hiszen a párbeszéd ma is tart. Az eddig megszületett egyezmények összegzése azonban már lehetséges, illetve a sikerességük és hatásuk vizsgálata is.

1. táblázat: A párbeszéd legfontosabb megállapodásai

	Évszám	Név
1.	2013	Brüsszeli megállapodás
2.	2015	Szerb Önkormányzatok Közösségéről
3.	2020	Gazdasági kapcsolatok normalizálása
4.	2021	Határátkelők helyzete

Forrás: a szerző szerkesztése

A Belgrád–Pristina párbeszéd során kétségtől a legnagyobb eredménynek a brüsszeli megállapodás tekinthető. Több pontot is érintett a dokumentum, azonban a hozzáfűzött nagy ambíciókat összességében nem tudta beváltani. Több pontja nem valósult meg, a közvélemény nem fogadta el, illetve több pontja hiányosnak mondható. Ezeket a hiányosságokat szeretnék volna orvosolni későbbi, kisebb megállapodások.

A 2013-as brüsszeli megállapodás már szót ejtett a szerb többségű önkormányzatok közösségéről, azonban ez egyfelől elégedetlenséget váltott ki, másfelől a jogi és szervezési kereteket nem dolgozták ki. Ennek megoldásául szolgált a 2015-ös megállapodás. Ez rögzíti az önkormányzatok és szerb többségű területek társulásának kereteit, szervezeti felépítését és céljait. Emellett fontos elemként rögzíti a viszonyt a központi közigazgatással. Természetesen ez a megállapodás sem aratott osztatlan sikert, és tüntetéseket váltott ki mind a lakosság, mind a koszovói politikai ellenzék körében. Ezen tiltakozások hatására a megállapodás a koszovói Alkotmánybíróság elé került, ahol úgy találták, hogy a megállapodás tartalma nincs teljes összhangban az alkotmánnyal. A megállapodás végrehajtása

²⁴ Kosovo Democratic Institute: *KDI Survey Reveals Dissatisfaction of Citizens of Kosovo and Serbia with Dialogue Process*. [online], 2022. 06. 30. Forrás: kdi-kosova.org [2024. 02. 12.].

²⁵ Dartford, Katy: *For First Time, a Majority of Serbs Are Against Joining the EU – Poll*. [online], 2022. 04. 22. Forrás: www.euronews.com [2024. 02. 15.].

nem volt lehetséges, viszont az átírása sem, hiszen sem Koszovó, sem Szerbia nem hajlandó további engedményeket tenni.²⁶ Így ez a megállapodás nem mondható sikeresnek, illetve hátráltató tényezőként jelenik meg a dialógusban.

2020-ban Szerbia és Koszovó Washingtonban aláírt egy megállapodást, amely a gazdasági kapcsolataik normalizálását tűzte ki célul. A Trump-kormányzat jelentős sikernek könyvelte el a megállapodást, amely több fontos, gazdasági és politikai pontot is tartalmaz:²⁷

1. Csatlakozás a „mini Schengen” térséghez, a schengeni térséghez hasonló gazdasági övezet kialakításához a Nyugat-Balkánon; fő támogatói Szerbia, Albánia és Észak-Macedónia.
2. A „mini Schengennel” összefüggésben a diplomák kölcsönös elismerése.
3. A szintén 2020-ban aláírt Belgrád–Pristina-autópálya-megegyezés ratifikálása.

Washington megfontolása a megegyezés összehozásában nemcsak a Balkán stabilitása volt, hanem a Közel-Kelet normalizálása is. Fontos megjegyezni a megegyezéssel kapcsolatban azt is, hogy a Trump-adminisztráció úgy tudta összehozni az aláírást, hogy nem esett szó Koszovó elismerésének kérdéséről. Ezzel szemben a Biden-kormányzat már úgy vélekedik, hogy a további lépések csakis Koszovó elismerésével lehetségesek. A megegyezésről azonban úgy nyilatkozott az új amerikai kormány, hogy érvényben marad.²⁸ A Washingtonban kötött megegyezésről összességében elmondható, hogy pozitív kicsengése volt. Szerbia és Koszovó szorosabbra fűzte a kapcsolatokat az Amerikai Egyesült Államokkal, Izraellel és valamennyire egymással is.

2021-ben már az Európai Unió segítségével sikerült megállapodást kötni, ami a határon kialakult patthelyzetet volt hivatott megoldani. A probléma kiváltó oka a rendszámátlak kérdése volt, hiszen a Koszovó által elvárt ideiglenes koszovói rendszámátlak ellenállást váltottak ki a szerb lakosságból, akik elfoglaltak két határátkelőhelyet. A helyzet hamar romlásnak indult, hiszen míg Koszovó különleges rendfenntartó erőket küldött az érintett átkelőhelyekre, addig a légtérben szerb katonai repülőgépek jelentek meg. A helyzet eszkalálódását megakadályozni kívánva született meg az új megállapodás Brüsszelben. A megállapodásról mindkét fél elismerően nyilatkozott, valamint az Európai Unió és az Amerikai Egyesült Államok is örömmel fogadta. A megállapodás három fő pontja között megjelenik a két határátkelőhelyen felállított barikádok elbontása, az ideiglenes rendszámok helyett a matricával való leragasztás, illetve egy munkacsoport felállítása, amely egy tartósabb megoldást kíván felvázolni.²⁹ A megállapodásról elmondható, hogy bár látszólag effektíven kezelt egy fennálló problémát, inkább mondható tüneti kezelésnek,

²⁶ The Dialogue: *Association / Community of Serb – Majority Municipalities*. [online]. Forrás: dialogue-info.com [2024. 02. 15.].

²⁷ Muharremi, Robert: *The „Washington Agreement” Between Kosovo and Serbia*. [online], 2021. 03. 12. Forrás: American Society of International Law [2024. 02. 15.].

²⁸ Euractiv: *Vučić to Biden: Kosovo Recognition Not Mentioned in Any Agreement*. [online], 2021. 02. 08. Forrás: www.euractiv.com [2024. 02. 15.].

²⁹ RFE/RL: *Serbia, Kosovo Reach Compromise to End Border Deadlock*. [online], 2021. 09. 30. Forrás: www.rferl.org [2024. 02. 15.].

mintsem tényleges előrelépésnek. Az azonban pozitívnak tekinthető, hogy egy mindkét félnek megfelelő javaslatot sikerült aláírni.

A fentebb említett négy megállapodásról összegzésképpen elmondható, hogy mérsékelt sikereket tudhatnak magukénak. Négyből két megállapodás szinte egyáltalán nem járt sikerrel, egy bizonyos mértékig, míg az utolsó valamelyest haladásként értelmezhető.

Összegzés

Az Európai Unió által vezetett Belgrád–Pristina párbeszéd bár több eredményt is hozott a kezdetek óta, Szerbia és Koszovó konfliktusa 12 év után is megoldatlan. A megoldatlanság okai megmutatkoznak a párbeszéd és konfliktuskezelés elméleteinek összevetésében.

A kiinduló hipotézis, amely jelen tanulmány alapját adta, a következő volt: a Belgrád–Pristina párbeszéd a nemzetközi kapcsolatok elméletei alapján nem megoldható abban a formában, ahogy jelenleg működik.

A BATNA-fókuszú konfliktuskezelés-elméletek alapján elemezve a fennálló konfliktust és a Belgrád–Pristina párbeszédet nem lehetünk optimisták, ugyanis hiányoznak a sikerre vezető feltételek. Az első ilyen hiányosság a kedvező nemzetközi és belpolitikai környezet. A Belgrád–Pristina párbeszéd elmúlt 12 évében mind az Európai Unió, mind a két fél kormányainak figyelmét több más esemény elvonta, ez pedig hátráltató tényezőként jelent meg a párbeszéd során. A tárgyalások menetét illetően hiányosság mutatkozik a BATNA tekintetében, ugyanis azon kívül, hogy az EU-s tagság a célja mindkét országnak, nem jelenik meg az a metszéspont a két BATNA között, amely a konfliktuskezelés elméletei alapján elengedhetetlen lenne a sikerességhez. Eltérés mutatkozik az erőviszonyok tekintetében is, hiszen Koszovó továbbra sem egy teljes körben elismert állam. További hiányzó elemnek mondható a folytonosság, a dialógus során a tárgyalások nem voltak következetesek, sokszor hosszabb időkre leálltak az egyeztetések, ezzel hátráltatva az előrelépést. A hazai támogatottság tekintetében is megjelennek problémák, hiszen a korábbi fejezetben említett felmérések azt mutatják, hogy a két ország állampolgárai elégedetlenek az Európai Unió által vezetett dialógussal. Ezzel szemben az azonban pozitívum, hogy az említett felmérés alapján mind a szerb, mind a koszovói polgárok fontosnak tartják a kapcsolatok normalizálását. A tárgyalások során aláírt megállapodásokat többségében a sikertelenség jellemzi, hiszen az utolsó fejezetben említett négy megállapodás közül csupán kettő mondható úgy-ahogy sikeresnek, a másik kettő egyáltalán nem.

A Belgrád–Pristina párbeszéd elindulását főként a két ország európai integrációs törekvései készítették. Azonban több olyan tényező is akad Szerbiával és Koszovóval kapcsolatban, ami a Belgrád–Pristina párbeszéd megoldatlanságától eltekintve is hátráltatja az integrációt. Szerbia esetét vizsgálva megjelenik az állampolgárok körében egyre inkább csökkenő támogatottság. Emellett a csatlakozási tárgyalások fontos pontjaiként vannak jelen a demokrácia, a kielégítő gazdasági kormányzás, illetve a közszerződési rendszer hatékony működése. Ezek megoldása pedig Szerbiában még komoly munkát igényel. Az említett megoldatlan problémák jelen vannak Koszovó esetében is az elismerési probléma mellett, hiszen jelenleg öt EU-s tagállam nem ismeri el Koszovó függetlenségét. Továbbá hátráltató tényezőként jelenik meg az EU és a tagállamok hozzáállása a bővítéshez, ami

mindkét országot érinti. A Franciaország által preferált irányított bővítés és annak szigorú feltételei további nehézségeket állíthatnak a két ország elé az európai integráció során.

A hátráltató tényezők vizsgálata alapján elmondható, hogy Szerbia és Koszovó európai uniós integrációjának megvalósulása abban az esetben sem valószínű, amennyiben a Belgrád–Pristina párbeszéd során rendezni tudják a viszonyukat.

Felhasznált irodalom

- Barston, Romald Peter (2014): *Modern Diplomacy*. London: Routledge, 244–260. Online: <https://doi.org/10.4324/9781315832890>
- Buzan, Barry (1983): *People, States and Fear. The National Security Problem in International Relations*. Wheatsheaf Books LTD, 36–65.
- Hartwell, Leon (2021): *The Serbia-Kosovo Dialogue: Ripe for Resolution?* Washington DC.: Center for European Policy Analysis. Online: <https://cepa.org/wp-content/uploads/2021/05/CEPA-Serbia-Kosovo-5.10.21-V2.pdf>
- Ker-Lindsay, James (2017): The National Politics of EU Enlargement in the Western Balkans. *Southeast European and Black Sea Studies*, 17(4), 511–522. Online: <https://doi.org/10.1080/14683857.2017.1424398>
- Krajnc Zoltán szerk. (2019): *Hadtudományi Lexikon*. Budapest: Dialóg Campus, 100–102.
- Krocak, Martyna (2022): Diplomacy in the Context of International Security. *Scientific Journal of the Military University of Land Forces*, 54(4), 591–608. Online: <https://doi.org/10.5604/01.3001.0016.1766>
- Márkus László (2022): *Koszovó története: Dardániától a brüsszeli dialógusig*. Budapest: Ludovika, 465–491.
- Ördög Tibor (2018): Szerbia, Horvátország és Szlovénia politikai rendszerének összehasonlítása 1990 és 2016 között. Budapest: Dialóg Campus. Online: <http://hdl.handle.net/20.500.12944/12636>
- Steiner, Barry H. (2004): Diplomacy and International Theory. *Review of International Studies*, 30(4), 493–509. Online: <https://doi.org/10.1017/S0260210504006199>
- Todorovski, Dimo – Zevenbergen, Jaap – van der Molen, Paul (2016): Conflict and Post-Conflict Land Administration – The Case of Kosovo. *Survey Review*, 48(350), 316–328. Online: <https://doi.org/10.1179/1752270615Y.0000000044>
- Wunsch, Natasha (2017): Between Indifference and Hesitation: France and EU Enlargement Towards the Balkans. *Southeast European and Black Sea Studies*, 17(4), 541–554. Online: <https://doi.org/10.1080/14683857.2017.1390831>

Online források

- Brzozowski, Alexandra: *EU Warns for Escalation as Serbia, Kosovo Emergency Talks over Car Plates Dispute Fails*. [online], 2022. 11. 22. Forrás: www.euractiv.com [2024. 02. 12.].
- Dartford, Katy: *For First Time, a Majority of Serbs Are Against Joining the EU – Poll*. [online], 2022. 04. 22. Forrás: www.euronews.com [2024. 02. 15.].
- Euractiv: *Vučić to Biden: Kosovo recognition not mentioned in any agreement*. [online], 2021. 02. 08. Forrás: www.euractiv.com [2024. 02. 15.].
- Kosovo Democratic Institute: *KDI Survey Reveals Dissatisfaction of Citizens of Kosovo and Serbia with Dialogue Process*. [online], 2022. 06. 30. Forrás: kdi-kosova.org [2024. 02. 12.].
- Ministry of Foreign Affairs of Kosovo. [online]. Forrás: mfa-ks.net [2024. 02. 11.].
- Muharremi, Robert: *The „Washington Agreement” Between Kosovo and Serbia*. [online], 2021. 03. 12. Forrás: American Society of International Law [2024. 02. 15.].
- N1: *Russian Ambassador: West Adding Fuel to Fire in Belgrade-Pristina Dialogue*. [online], 2022. 11. 30. Forrás: n1info.rs [2024. 02. 10.].
- National Democratic Institute: *Post-Election Analysis of February 12, 2021. Parliamentary Elections*. [online], 2021. Forrás: www.ndi.org [2024. 02. 10.].

- Politiko (2020): *Kurti: Washington Agreement Has Nothing to Do with Serbia and Kosovo*. [online], 2020. 09. 24. Forrás: politiko.al [2024. 02. 12.].
- RFE/RL: *Serbia, Kosovo Reach Compromise to End Border Deadlock*. [online], 2021. 09. 30. Forrás: www.rferl.org [2024. 02. 15.].
- Serbian monitor: *Survey: 75% in Serbian Want Lasting Peace with Kosovo Albanians*. [online], 2022. 08. 19. Forrás: www.serbianmonitor.com [2024. 02. 12.].
- Taylor, Alice: *Erdogan Reinforces Support for Kosovo, Offers Help Again*. [online], 2023. 03. 06. Forrás: euractiv.com [2024. 02. 12.].
- The Dialogue: *Association / Community of Serb – Majority Municipalities*. [online]. Forrás: dialogue-info.com [2024. 02. 15.].
- The Trumpet: *The 20 Most Important Events of the 2010s*. [online], 2020. 01. 01. Forrás: www.thetrumpet.com [2024. 02. 03.].
- ThoughtCo.: *The World's Newest Countries Since 1990*. [online], 2019. Forrás: www.thoughtco.com [2023. 02. 09.].